

Obsah

1 ÚVOD.....	3
2 CÍLE PRÁCE.....	3
3 LOKALIZACE.....	4
4 PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ.....	4
4.1 Geomorfologie.....	4
4.2 Geologie.....	5
4.3 Pedologie.....	5
4.4 Porost.....	5
5 HISTORICKÉ PÍSEMNÉ PRAMENY.....	6
6 REŠERŽEVÝZKUMŮ.....	10
7 SOUČASNÝ STAVLOKALITY.....	14
8 DOKUMENTACE LOKALITY.....	15
8.1 Popis terénních reliktnů.....	16
8.2 Geograficko-topografický průzkum.....	18
9 HRADNÍ TYPOLOGIE.....	20
9.1 Analogie.....	21
10 STAV A POPIS HRADNÍCH STRUKTUR.....	24
10.1 Hradní geneze.....	27
11 REKONSTRUKCE SÍDELNÍ STRUKTURY.....	28

12 STAV A POPIS HOSPODÁŘSKÉHO ZÁZEMÍ	29
12.1 Rekonstrukce hospodářského zázemí.....	31
13 INTERPRETACE.....	32
14 ZÁVĚR.....	34
15 SUMMARY.....	35
16 LITERATURA.....	37
17 PŘÍLOHY.....	40

1 ÚVOD

Význam lokality Zvěřinec spočívá v unikátně dochovaném zaniklém sídelním komplexu, který je tvořen hradem a jeho bezprostředním ekonomickým zázemím, sestávajícím z hospodářského dvora a opevněného areálu. Zvěřinec představuje jeden z nejlépe takových zachovaných komplexů na našem území, ale nebyla mu dosud jako celku věnována zatím žádná větší pozornost. Zatímco na hradě proběhl v 90. letech 20. století archeologický výzkum, jeho ekonomické zázemí bylo poprvé zkoumáno až v roce 2005, kdy zde byla provedena dokumentace a zaměření hospodářského dvora a obvodové fortifikace. Význam výzkumu zaniklých sídelních komplexů nespočívá jen v možnosti detailního poznání konkrétní sídelní jednotky, ale poskytuje také cenné informace týkající se podoby a charakteru bezprostředního ekonomického zázemí šlechtických hradů a současně přináší také poznatky o charakteru a hmotné kultuře různých sociálních prostředí, dokumentovatelných na základě jedné lokality.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem této bakalářské práce, která je úzce provázána s výzkumným záměrem „Opomíjená archeologie“ Katedry archeologie FF ZČU v Plzni (MMSM4977751314), zejména jeho dílčí části nazvané „Problematika předhradí vrcholně-pozdně středověkých hradů a jejich hospodářského zázemí“, je shrnutí dosavadních poznatků o hradě Zvěřinec a jeho ekonomickém zázemí a dále provedení nedestruktivního výzkumu lokality, především geodetického zaměření hradu a již zmíněného hospodářského zázemí.

3 LOKALIZACE

Hrad Zvěřinec se nachází na severním ostrohu Cunkovského pohoří, na pomezí Příbramska a Sedlčanska, asi 5 km západně od města Sedlec-Prčice, nedaleko vesnice Jesenice, do jejíhož katastru spadá. Hrad lze vymezit na vrstevnicové mapě ZM 1: 10.000, číslo listu 22-22-18, vzdáleností 83 mm od západní a 203 mm od jižní sekční čáry (Obr. 1.).

Pro založení hradu byl vybrán nejvyšší vrchol masivu Zvěřince. Tato poloha umožňovala díky širokému výhledu vizuální kontrolu i vzdálenějšího okolí, především severním a východním směrem. (Durdík – Kašpar - Úlovec 2000, 81).

4 PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ

4.1 Geomorfologie

Lokalita Zvěřinec se nachází v okrese Příbram mezi brdskou oblastí a střední Vltavou, které jsou součástí Českého masivu. Území okresu se dělí na dvě odlišné části. Západní část okresu zahrnuje většinu jižních a centrálních Brd a Hřebeny po Halouny, je z velké části pokryta souvislým lesem a neosídlena. Východní území mezi Brdy a Vltavou, dále i na Sedlčansku představuje vnitročeskou pahorkatinu charakterizovanou mozaikou menších obcí, zemědělských půd a různě velkých lesních komplexů. Brdy představují členitou vrchovinu charakterizovanou širokými hřbety, zbytky zarovnaných povrchů a rozevřenými úvalovitými údolímí. Pro okolí Brd jsou typické buližníkové suky - kamýky s kryogenní modelací a zarovnanými povrchy. Jih Sedlčanska budují bazičtější durbachity vyznačené mnoha balvanitými výchozy (Mackovčín 2005, 486 - 488).

4.2 Geologie

Geologické podloží lokality a jejího širšího okolí je tvořeno svrchně paleozoickými a proterozoickými sedimenty (sienity a durbachity). Jedná se o prvohorní hlubomořské usazeniny doprovázené menšími tělesy kyselých a intermediárních vyvřelin a tělesy bazických výlevných hornin (tzv. spilitů) a silicitů (Mackovčín 2005, 18 - 23). Silicity, obecně známé jako buližníky (kamýky, suky), jsou horniny tvořené téměř pouze křemenem, které vznikly patrně druhotně silifikací původních vápencových hornin (Fafl - Kozák 1898, 16).

4.3 Pedologie

Půdy v okolí Zvěřince jsou minerálně chudé, s mělkým humusovým horizontem (cca 5 cm mocným). Jedná se o oligotrofní kyselé kambizemě vyvinuté na kyselých silikátových horninách krystalinika (žuly, ruly, fylity), na proterozoických a paleozoických břidlicích, silicitech a slepencích. Dále i na paleoryolitech, ale i chudých mezozoických sedimentech, zejména pískovcích (Neuhänslová ed. 1998, 139).

4.4 Přírodní poměry

Lokalita se nachází v prostoru jehličnatého lesa s převládajícími smrkou. Botanicky se jedná o acidofilní smrkové bučiny (Mikyška 1968, 492). Jedná se o druhově chudý porost jedlin na minerálně chudých silikátových půdách, vyskytující se v submonntáním až supramonntáním stupni, v nadmořské výšce od 450 do 850 m. n. m. Smrkové bučiny se vyznačují jednoduchou vertikální strukturou tvořenou většinou

stromovým, bylinným a mechovým patrem. Na složení se podílejí listnaté i jehličnaté dřeviny. Porost je tvořen převážně smrkem a nejvíce se vyskytuje jako příměs ve stromovém patře s dnes již ustupující jedlí. Z listnatých stromů se nejvíce vyskytuje buk a jedle. Keřové patro není příliš vyvinuto, v místech se vyskytují porosty smrků. Mechové patro je pravidelně vyvinuté s kolísající pokrývností a je potlačeno bohatým spadem listí, které se obtížně rozkládá. Tato situace značně znesnadňuje možnost provedení povrchových sběrů na lokalitě a také identifikaci v terénu patrných objektů, zvláště u zahloubených objektů je zjištění jejich tvarů a rozměrů poměrně problematické (Neuhänslová ed. 1998, 138 - 142).

5 HISTORICKÉ PÍSEMNÉ PRAMENY

První známá dochovaná písemná zmínka o lokalitě je z roku 1362. Zakladatelé hradu se psali s predikátem „ze Zvěřince“. V erbovním znamení nosili stejné pruhy jako členové známějšího rodu Drslaviců, tzv. poloutrojříči, či poloutrojčáři, jenže pruhy na jejich erbu byly vedeny pokosem, tj. od levé horní k pravé dolní straně erbu, z pohledu pozorovatele (Sedláček 1927, 140-141). Obdoba tohoto erbovního znamení se vyskytuje hojněji právě v okolí Sedlčan a to u rytířů z Kňovic, z Jedle, z Osečan aj. Totožný erb pak měl rytíř Konrád z Chvojna u Benešova, zmiňovaný k rokům 1333 a 1341 (Sedláček 1927, 47-48).

Výše zmiňovaný Konrád byl pravděpodobně otcem tří synů Heřmana, Martina, a Konráda, příslušníků rytířského rodu nevelkého významu, píšících se rovněž s predikátem z Chvojna. Poprvé se s nimi setkáváme v zápisu z 23. prosince roku 1362. Prvním známým členem rodu píšícího se „z Chvojna“ a současně zakladatelem hradu byl Mareš – Martin ze Zvěřince (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 75) – „Martinus miles de Zwerynczie“ (Profous 1951, 791). Není známo, zda toto panské sídlo

osobně založil nebo získal např. koupí či odkazem. Nově založený hrad dostal jméno, předtím náležící zřejmě vrchu nebo lesu v jeho okolí (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 75). A. Sedláček uvádí, že „*Zvěřinec je název hory, jak se nazývala před založením hradu*“ (Sedláček 1927, 140). Martin současně s hradem založil farní chrám v nedaleké Jesenici, který leží přibližně 3 kilometry severně od Zvěřince a poprvé je uváděn k roku 1352. O tom, že měl Martin vlastnické právo k tomuto kostelu, svědčí smlouva z března roku 1366 o směně pozemků patřících jesenickému kostelu. Na listině stvrzující směnu byla zapsána jména Heřmana a Konráda z Chvojna a Martina ze Zvěřince, tedy jména všech tří bratrů. Nebylo to ovšem naposledy, co se bratři vyskytují v písemných pramenech společně. Již v říjnu následujícího roku dosazovali nového faráře ke kostelu ve Chvojně. 23. března roku 1378 jmenovali ke stejnému svatostánku faráře nového. Zajímavé je, že se tehdy bratři nepsali po svých statcích a sídlech, tedy po Kožlí, Radiči a Zvěřinci, ale pouze po Chvojenci. To je doposud poslední známá zpráva, v níž bratři vystupují společně. Další písemné zmínky v souvislosti se Zvěřincem se týkají již jen samotného Martina (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 75).

Roku 1384 se „rytíř Martin ze Zvěřince“ společně s Janem z Rožmberka účastnil soudní pře o odúmrt' po Vlkovi z Křemence, o šest let později, roku 1390, se společně s dalšími rytíři uvádí při projednávání odúmrti po Hynkovi z Dubu. Z roku 1393 pochází další zmínka týkající se jeho svědectví s Ondřejem z nedalekých Uhřic na listině Děpolta z Blanice při prodeji tvrze Lhoty (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 77). Poslední zpráva týkající se Martina ze Zvěřince pochází z roku 1394, kdy obdaroval kostel a oltář v Jesenici. Později už se jeho jméno v pramenech nevyskytuje (Sedláček 1927, 141). Z dochovaných písemností tedy vyplývá, že Martin držel hrad Zvěřinec po dobu delší než třicet let (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 77). Jako jeho dědici a další majitelé hradu jsou uváděni bratři Bohuslav – Bohuše a Mikuláš, snad

synové (Sedláček 1927, 141). S jejich jmény se setkáváme především v záznamech týkajících se duchovního života (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 77). Bratři Bohuš a Mikuláš byli jeho dva dědici. V prvních letech vlády se dostali do rozepře s místním Jesenickým farářem o desátky. Boj byl tuhý, chtěli nového faráře a 3. října 1396 s novým farářem stejně boj nedokončili. Více než po roce vypovídali dva faráři Křečovský a Milčinský před velkou světnicí hradu. Roku 1403 nově zvolili faráře k Jesenickému kostelu. V roce 1407 vládl Bohuš sám společně s Jesenickým farářem. V roce 1412 Bohuš žil v jižních Čechách, odkud se poté vystěhoval a roku 1417 se stal držitelem hradu Blanska za Ústím. O bratrovi Mikulášovi je známo jen to, že zůstal v jižních Čechách a stal se předkem Hořických z Hořic (Sedláček 1927, 141).

Novým majitelem hradu Zvěřinec se stal neznámý Václav, snad syn jednoho z obou bratří. 2. září roku 1415 také on zpečetil stížný list české a moravské šlechty na protest proti upálení Mistra Jana Husa. Z následujících let nejsou známy žádné zprávy, stejně tak Václav se více neuvádí (Sedláček 1927, 141). Vzhledem k mlčenlivosti pramenů nevíme ani to, zda se hradu dotkly události za husitských válek (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 78). Z pozdějšího vývoje je možné soudit, že někdy v této době se hradu a zboží zmocnil nám neznámým způsobem jeden z příslušníků rodu pánů Leskovců z Leskovce. A. Sedláček (Sedláček 1927, 141) se domnívá, že majitelem byl „Arnošt Leskovec“, tedy nejvýznamnější člen rodu. 17. března 1440 se Arnošt účastnil zápisu usnesení o zemském míru čtyř českých krajů – Kouřimského, Čáslavského, Chrudimského a Hradeckého. Na sjezdu, který usnesení předcházelo, byla také vznesena obžaloba Tábořských pro jejich četné přestupky. Později se Táborští sněmu omluvili, takže obžaloba nebyla bezdůvodná. Některé přestupky omluvili a obhájili. Tábořská obrana se dochovala ve formě mladšího pamětního spisu datovaného k roku 1442. Z toho všeho vyplývá, že Táborští se podle obžaloby neprávem uvázali

na zvěřinecké zboží nového majitele pana Leskovce a pobírali od něj peněžní dávky. Arnošt z Leskovce se zúčastnil čáslavského sněmu, na němž byla obvinění přednesena, proto nelze vyloučit, zda sám nepodal obžalobu, neboť zboží mu patřilo. Samozřejmě nelze zde vyloučit ani to, zda nezůstal u některého z příbuzných. Pravou skutečnost ze zachovaných pramenů nelze zjistit (Sedláček 1927, 141).

Není známo, jak dlouho Leskovci zvěřinecké zboží drželi, protože z dalších desetiletí nejsou opět dochovány žádné zprávy. Jisté je pouze to, že někdy po roce 1442 hrad získali Růtové z Dírného (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 78). Prvním majitelem byl pravděpodobně Oldřich Růt (Sedláček 1927, 141). Ten je zmiňovaný v zápise ze dne 17. ledna 1471 (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 78). Počátkem 16. století patřilo zboží bratrům Vilémovi, Bohuslavovi, Václavovi, Petrovi, Chvalcovi a Janovi Růtům, kteří roku 1526 prodali Jesenici a další blízké vsi (Sedláček 1927, 141). Jmenovitě Doublevičky, Radeč, Bor a Úklidě Janu Kalenicovi z Kalenic za 600 kop českých grošů (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 78). Roku 1537 pak odprodali také „*dvůr kmecí v Malkovicích, polovinu lesa Zvěřince, rybník pod Úlehlí, řečený Třinovatý*“. Jako nová majitelka je uváděna manželka Mikuláše Měděnce z Ratibořic, Alžběta z Koutů (Sedláček 1927, 141). Zbytek bývalého zvěřineckého panství, tedy pustý hrad, vsi Oulehle a Martinice a druhou polovinu lesa Zvěřince prodali Mikuláši Měděncovi z Ratibořic (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 79).

Vzhledem k tomu, že lokalita byla opuštěna poměrně brzy, chybí o jejím osídlení pozdější záznamy. V Tereziánském katastru nejsou uvedeny žádné informace o Zvěřinci. Jsou vedeny pouze záznamy o vsi Jesenice a jejího kostela (Lišková ed. 1970, 58). V Berní rule je zmíněný nález bronzového kopí s tulejí, zřejmě při vykopávání pod pařezem, na okraji lesa před valy hradu. Dále je tam zmíněn nález vnějšího valu kolem

hradu a uvedeno, že je nejspíše spečený a možná pravěký (Lisá ed. 1951, 21 - 22).

Na historických vojenských mapováních z webové prezentace starých mapových děl¹ není na I. vojenském mapování z let 1764 – 1768 (Obr. 12) hrad vyobrazen vůbec. Lokalitu zachycuje pouze jako cíp lesa, na jejímž vrcholu je vidět ostrožna nebo vrchol s dominantním skalním útvarem. Okolo jsou vidět ležící vesnice Aulehle a Martinice. II. vojenské mapování provedené v letech 1836 - 1852 (Obr. 13) zachycuje lokalitu bez hradní dispozice, kdy je opět vyznačen jen skalní suk, u kterého se nachází ves Boudy a Aulehle. III. vojenské mapování vyhotovené v letech 1877 – 1852 (Obr. 14) je nejpřesnější ze všech tří mapování. Na příslušném mapovém listu je zřetelně vidět jádro hradu na skalnatém vrcholu kopce. Místo je označováno „Na hradě“. Na mapě je znázorněno i místo, které je označené jako „Zvěřinec“.

6 REŠERŠE VÝZKUMŮ

Jako jeden z prvních se o hradu zmínil August Sedláček v patnáctém díle svého monumentálního díla Hrad, zámky a tvrze království českého z roku 1927. Hrad podle něj stával na počátku 14. století. Při své návštěvě lokalitu popsal a identifikoval kamenné stavení a zbytky dvou rybníčků či nádržek na severovýchodní straně, asi 50 m pod hradní skálou. Kromě celkem podrobného popisu hradního areálu je součástí knihy také nejstarší známý plán, který dodal Ing. Rudolf Šimeček (Sedláček 1927, 140-141).

V roce 1925 se na okraji lesa před valy hradu uskutečnil výzkum vedený p. Habartem, při němž bylo nalezeno bronzové kopí s tulejí,

---

¹ <http://oldmaps.geolab.cz/>

původně prý se zbytkem dřevěného ratiště (Lisá ed. 1951, 21 - 22). V roce 1927 byly nalezeny A. Knorem dva kalichy, vložené do středověké nádoby. Nalezená nádoba byla běžného tvaru, bez výzdoby a rozbitá. Dále byly objeveny dva kalichy různého typu. Oba předměty se našly velmi poškozené. Starší středověký stříbrný kalich s jednoduchými gotickými prvky měl uražené části a poničený podstavec. Mladší kalich, který byl stříbrný až pozlacený s renesančními prvky a s pěti rytými medailony na podstavci byl pravděpodobně nejvíce poškozen při neodborném čištění, nejspíše po nalezení. Medailonky odloupnuty, emailování oškrabáno a jeden medailon chyběl (Knor 1927, č. j. 1056/27). V roce 1940 byla nalezena bronzová dýka se čtyřmi nýty J. Böhmem v lese Zvěřinec (Böhm 1940, č. j. 4527/90).

Dne 16. května 1950 byl na Zvěřinci proveden podrobný výzkum celého hradu. Výzkum vedl MUDr. B. Kareš, který zde našel fragmenty středověké tuhované keramiky z 15. století. Zjistil, že z jižní strany asi 100 m před vstupní branou se nacházel příkop, který byl 24 m široký. Tento příkop byl na jižní straně poměrně dobře dochován v úseku asi 100 m. Směrem na západ se na valu nacházel krátký podélný „nános kamenné suti“. Přes střed příkopu vedl úzký „nasypaný přechod“. Na příkopu byl nanesen humus a pod ním našel velké množství spečených valů. I když kopal na mnoha místech, nenašel kromě nepatrného fragmentu dna nádoby, žádný jiný datovací materiál. Nepředpokládal žádné větší bohaté nálezy, protože šlo o kamenitý terén s malým nánosem půdy. Prošel okolí velmi pečlivě, ale nenašel žádné pozůstatky nebo náznaky pohřbů, mohyl ani žádných jiných sídlištních objektů (Kareš 1950, č. j. 3219/50).

V roce 1957 navrhoval Konrád Klenovec ze Sedlčan rozsáhlé úpravy Zvěřince. Při skrytí byl nalezen zlatý kalich v dřevěné okované

skříňce. Jinak se v suti nacházely dokumenty ze 14. století (Klenovec 1957, č. j. 3059/51).

V roce 1993 byl na Zvěřinci pod vedením T. Durdíka proveden povrchový průzkum, jehož výsledkem byl terénní náčrt situace hradu, zhodnocení a fotodokumentace. Sběrem byla získána keramika datovaná převážně do 15. století. Formou sběru se našlo celkem 172 keramických zlomků a několik vzorků mazanice. V areálu jádra se nálezy kumulovaly pod jihovýchodní hranou hlavní skály, kam se dostaly nejspíše vyplavením z vrstev na jejím povrchu. Mimo tuto plochu byla četnost nálezů několikanásobně nižší. Na předhradí se vyskytovaly méně příznivé podmínky pro sběr. Nálezy se nacházely pod hranou skalky ukončující nástupní rampu k jádru. Bylo zde nalezeno 48 střepů oproti zlomkům z jádra, kterých bylo pouhých 24. Oba soubory se ve složení a charakteristikách kvalitativně neliší. Ukázalo to provedení rozboru (Durdík – Kašpar - Úlovec 2000, 90).

Z tohoto keramického nálezového souboru byly nejčetnější hrnce, našlo se celkem 162 zlomků. Druhým nejvíce zastoupeným tvarem byly poklice a misky. Hojně se vyskytovaly i džbány a komorové kachle. Tvary doplňoval i jeden zlomek zásobnice. Keramika se z hlediska výpalu rozdělovala do dvou skupin. První skupina keramiky se vypalovala redukčně do šedých až šedočerných odstínů a některé z nich byly ještě na povrchu upravovány leštěním. V dvaadvadesáti případech byl zaznamenán oxidační výpal do hnědošedých až hnědobéžových tónů. Kromě dvanácti zlomků bylo možné posoudit zpracování, při kterém se ukázalo, že jen jeden oxidačně vypálený zlomek vznikl obtáčením, kdežto zbytek produkce byl kvalitně vytáčen. Vzhledem k četnosti zlomků, hrnce dokládaly nejspolehlivější charakteristiku, i když zlomků okrajů bylo nalezeno pouhých devět. Keramická výzdoba se většinou vyskytovala ve vzájemné kombinaci s leštěním a na povrchu s rytým, radýlkovým a

plastickým dekorem. Nejčastěji se vyskytovaly ryté dekory, například vlnice nebo linky. Nejčastějším typem výzdoby byly šroubovice (Durdík – Kašpar - Úlovec 2000, 90).

Jako nálezy byly na lokalitě nejvíce nacházeny radélka, jedno tažně asymetrické ucho, rendlík, poklice kónického typu zdobené vývalkovou šroubovicí, misky, džbány, tuhové zásobnice. Dále byly doloženy zlomky dvou oxidačně vypálených komorových kachlů, které dokládaly vytápění hradních prostor kachlovými kamny. Očazení některých zlomků můžeme spojovat s funkčním užitím nádob, ale i s požárem hradu, který byl doložen velkým množstvím vypálené mazanice (Durdík – Kašpar - Úlovec 2000, 90). Většina keramických souborů spadala do keramické produkce 15. století. Některé soubory, u nichž bylo charakteristické užití leštění a jednoduché výzdoby, se vyskytovaly v druhé polovině nebo až v závěru století (Durdík – Kašpar - Úlovec 2000, 91).

V roce 2003 se zmiňují Čtverák, Slabina, Lutovský, Smejtek o dosud nedatovaném hradišti v místech středověkého hradu. Vnější val kolem hradu, údajně místy spečený, bývá někdy považován za halštatsko-laténský. S největší pravděpodobností se jednalo o součást opevnění předhradí středověkého hradu. Z této polohy nejsou zatím k dispozici žádné archeologické nálezy (Čtverák – Lutovský – Smejtek - Slabina 2003, 118).

V roce 2003 byl proveden Z. Sklenářovou a R. Bláhou povrchový průzkum a rekognoskace podhradí. Detailněji prozkoumali opevnění pod hradem a v podhradí zaniklé cesty (Sklenářová -Bláha 2003, č. j. 7820/03).

V roce 2005 byl na lokalitě uskutečněn odborný archeologický průzkum vedený J. Kyprou a Z. Neustupným. Autory byla zhotovena dokumentace a byl proveden pokus o funkční interpretaci povrchových

reliktů registrovaných v předpolí hradu, jimž dosud nebyla věnována značná pozornost (Kypka - Neustupný 2006, 21).

7 SOUČASNÝ STAV LOKALITY

V současné době nejsou na lokalitě pozorovatelné žádné výrazné recentní zásahy. Místo je hojně turisticky navštěvováno, s tím nepochybně souvisí jakési „mohyly“ vystavěné z malých kamenů, pocházející z původních budov na předhradí. Celý hradní areál je porostlý trávou a ostružiním, v některých částech je pozorovatelné větší množství křovin. V prostoru předhradí i hradního jádra se nachází také vzrostlé jehličnaté i listnaté stromy. Od podzimu 2010 do jara 2011 byla celá lokalita zapadána mocnou vrstvou listí, které se velmi dlouho rozkládalo a znemožňovalo tak provedení povrchových sběrů.

Plocha předhradí je poměrně přehledná, zhruba uprostřed se nachází velké množství kamenů z bývalého ohrazení a staveb. Příkop lemující předhradí na jižní a západní straně je dosud zachován ve výrazné hloubce, avšak z části je vyplněn kamennou destrukcí. Náletový porost se zde vyskytuje v menší míře než v ostatních částech hradu.

Hradní jádro na skalnatém vrcholku je poměrně čisté, pouze porostlé trávou. Místy jsou roztroušeny hloučky křovin. Oproti předhradí se zde nachází menší množství vzrostlých stromů, a tudíž také slabší vrstva spadaného listí, která i přesto komplikovala provedení povrchových sběrů. V této části hradu nenalzáme žádnou kamennou destrukci, jako tomu je na předhradí. Na jihovýchodní straně skalního bloku je umístěna pamětní deska Karla Hynka Máchy, který hrad za svůj život několikrát navštívil.

Svahy na všech stranách hradu se nachází v jehličnatém lese bez výraznější příměsi listnatých stromů. Na západní a jižní straně mají

poměrně mírný spád, zato však na severu a východě jsou značně prudší. Z tohoto směru je svah tvořen z velké části příkrým skalním výchozem.

Opevnění a hospodářský dvůr leží pod východním svahem hradního jádra v prostoru vzrostlého jehličnatého lesa s vyvinutým mechovým patrem. Po celé ploše je pozorovatelné velké množství kamenů pocházejících jak ze samotného hradu, tak z jeho ekonomického zázemí. Stejně jako v areálu hradu ani zde nejsou patrné žádné recentní zásahy.

8 DOKUMENTACE LOKALITY

Sběr dat a vyhotovení dokumentace bylo provedeno formou nedestruktivního archeologického výzkumu. Sledovány byly také písemné prameny historického charakteru a celkově byl způsob sběru dat primárně zaměřen na čtyři hlavní okruhy otázek.

- 1) Hrad v rámci soudobé hradní produkce.
- 2) Interpretace funkční dispozice v době trvání hradu.
- 3) Hrad v sídelní - geografické struktuře krajiny a okolí.
- 4) Bezprostřední ekonomické a provozní zázemí.

Získaná data byla analyzována tak, aby metodou kvalitativního vyhodnocení dat umožnila jejich následnou syntézou lépe zodpovědět sledované cíle výzkumu. Provedením komparace sledující prioritně řešené otázky se zvýšilo množství potenciálně přínosných a hodnotných dat, umožňujících lepší zachycení celkové komplexnosti hradního areálu během doby jeho trvání a vývoje.

Dle předběžné vědecké definice areálu předhradí jej lze vnímat jako specifický, prostorově vymezený a opevněný areál aktivit s vysokou

mírou polyfunkčnosti a zejména musí představovat nedílnou součást dispozice hradu. Jeho formální a prostorové vlastnosti jsou pak určeny a zároveň i limitovány svou technickou a funkční stránkou (Hložek 2006a, 31). Výchozím bodem je zde teorie sídelních areálů E. Neustupného (Neustupný 2007) a studium jejich vnitřní struktury, z čehož vzniká potřeba dalšího členění celku na areály aktivit. Některé z nich nezanechávají po sobě prakticky žádné stopy, i když je musíme v průběhu provozu hradního organismu předpokládat. Podobně je také více než pravděpodobné vzájemné prolínání těchto areálů aktivit v rámci jednotlivých funkcí hradního organismu v čase (Hložek 2006a, 31 – 32).

8.1 Popis v terénu patrných pozůstatků zástavby

V současné době lze konstatovat, že stav hradu je od revize provedené v roce 2005 neměnný. V únoru a březnu 2011 je lokalita bez většího množství porostu. Celý hradní areál a stejně tak i zaniklý dvůr a prostor opevněného areálu je však zapadán vrstvou jehličí i listí, které se zde v důsledku pomalého rozkladu drží velice dlouho a značně tak ztěžuje identifikaci objektů zachovaných v terénu. V prostoru předhradí nejsou pozorovatelné žádné recentní zásahy. Povrch předhradí je pokryt vrstvou spadaného listí, místy rostou křoviny, ostružiny, avšak stejně jako veškeré stromy v prostoru hradu, jsou zatím ještě holé.

Hradní jádro je vcelku přehledné, bez výraznějšího náletového porostu. Plocha původního nádvoří je poměrně čistá, pouze porostlá trávou. Plošina hradního jádra nevykazuje žádné stopy po zástavbě. Hradní jádro se nachází na skále, která je dlouhá 5 m. Severovýchodním směrem od jádra je viditelný objekt o délce 7,40 m a šířce 3,40 m. Ohradní zeď z vnitřní strany líce se zachovala ve výšce max. 80 cm. Úsek, kde je to nejvíce vidět, je dlouhý 2,60 m. Na severozápadní straně k předhradí se nachází kruhová prohlubeň o průměru 140 cm a hluboká

je max. 45 cm. Na čelní straně předhradí je viditelný fragment zdiva, který je vysoký max. 1 m a je zachovaný v délce 3,30 m. Jižním směrem od hradního jádra je pěšinka, po které se dostaneme na vrcholek.

Předhradí je ze tří stran obklopeno mohutným příkopem opatřeným vnějším a vnitřním valem, které jsou výrazně zachované. Po celé délce příkopu i pod ním se nachází mnoho kamenné destrukce, pravděpodobně z původní hradby. Příkop má vyzděnou vnější stranu, tzv. eskarpu. Na několika místech příkopu jsou zachované fragmenty kamenného vyzdění. Výška zdiva vnějšího valu je max. 90-160 cm. Hradba na vnitřním valu se dochovala pouze torzovitě ve výšce 40-50 cm. Levá polovina předhradí při pohledu od vstupní brány na hrad je značně nerovná. Nachází se tady velké množství kamení, ale i velká prohlubeň, která je pozůstatkem po nádrži. Na tomto místě jsou vidět recentní zásahy na lokalitě. Na levé straně podél valu se nachází dlouhé stavení, jehož vnitřní stěna je zachovaná v podobě valovitého fragmentu v celé délce max. 60-75 cm s patrným vstupem. Interiér obou budov je zčásti vyplněn kamennou destrukcí. V terénu není patrné další dělení budovy. Z čelní strany je obestavěn kamennou zídkou, která je vysoká 50 cm. V pravé polovině předhradí při pohledu od vstupní brány se nachází dvouprostorová budova. Je to objekt obdélného půdorysu s patrnou dělící příčkou vysokou kolem půl metru. Obě dvě části jsou nerovnoměrně velké. Menší část je max. 7,70 m dlouhá a 7,40 široká a větší část objektu je dlouhá max. 18,60 m a široká 7,40 m. Před menší částí objektu se nachází malá kruhová prohlubeň o průměru 150 cm a hluboká 60 cm. Z druhé strany objektu se nachází úpatí skály, které směřuje přímo pod hrad.

Pod skalou jádra při okraji předhradí je patrná prohlubeň zhruba obdélného půdorysu, snad budova přizdřená ke skále na předhradí 7,50 dlouhá a 2,5 m široká. Zachoval se fragment obvodové hradby o max. výšce 90 cm. Z vnější strany je vidět zdivo v úseku zhruba 3 m dlouhé

2,90 široké v podobě nízkého valovitého útvaru, pravděpodobně jako pokračování hradby. Na severozápadní straně předhradí se při příkopu nachází zdivo v podobě valovitých útvarů. Vnější stěna budovy je přizděna k valu. Zachovaly se z ní nízké fragmenty vnitřní strany budovy. Jejich výška se pohybuje max. okolo 40-50 cm.

Svahy po všech stranách žulového kopce, kromě skalnatých částí, jsou porostlé listnatými a převážně jehličnatými stromy, na počátku jara zatím holými. Povrch svahů je pokryt silnou vrstvou spadaného listí. Východní svah hradního jádra je značně sesutý, v horní části je patrná plocha nepokrytá listím ani jehličím, kde očividně stále dochází k erozi půdy. Obdobná situace je pozorovatelná na východním svahu této části hradu. Předhradí má příkré svahy na severní, severovýchodní a východní straně předhradí, avšak zdaleka ne tak vysoké, jako jsou svahy jádra hradu. Východní strana předhradí je téměř v celé délce tvořena příkrou stěnou žulového kopce. Severní svah předhradí je hustě porostlý stromy a křovinami.

Počátkem dubna se začíná na lokalitě objevovat porost a velmi rychle pokrývá plochu hradní skály i terén pod ní. Zhruba po deseti dnech je již celý hradní areál poměrně zarostlý, což značně komplikuje pořízení fotodokumentace a jakékoliv práce na lokalitě. Stejně tak zaměření zachovaných reliktnů, které bylo provedeno již v březnu, by bylo mnohem těžší.

8.2 Geodeticko - topografický průzkum lokality

Geodetické zaměření hradu a jeho bezprostředního ekonomického zázemí bylo významnou součástí práce, stejně jako jeden z jejích hlavních cílů, stanovený v zadání práce. Tato kapitola popisuje postup zvolený pro tvorbu trojrozměrného modelu. Terénní měření byla

prováděna pomocí totálních stanic Leica TCR 307 a TCR 407, zapůjčených k tomuto účelu pracovištěm KAR na ZČU. Výstupní zdrojová data z měření jsou ve formě prostorových souřadnic (X, Y, Z). Na území ČR je pro výsledky měřičských prací ze zákona závazný pravoúhlý souřadnicový systém S-JTSK² (Jednotná trigonometrická síť katastrální), nazývaná také jako Křovákův systém. Zákonem je také stanoveno vyjádření výšky (osa Z) v měřičských pracích, pro něž byl na našem území určen výškový systém Balt po vyrovnání (Bpv)².

Při tvorbě trojrozměrných modelů se obecně uznává za vhodné vycházet z nepravidelné trojúhelníkové sítě (TIN13). Z té se poté ve většině grafických softwarů později generuje plocha terénu různými druhy interpolací. Výchozím krokem pro zaměření lokality bylo vybudování bodového pole stabilizovaného trvalým způsobem, umožňující využití jednotlivých bodů jako stanovisek a orientací při výzkumu. Zahrnutím jejich souřadnic do polygonového pořadu, mělo zajistit správné připojení na souřadnicovou síť S-JTSK. Jako výchozí stanoviště pro stabilizaci polygonového pořadu na síť S-JTSK se nejvíce vhodný ukázal zhušťovací bod 209 (ZHB 209), orientovaný směrově na známé souřadnice zhušťovacího bodu 206 (ZHB 206). Formuláře s geodetickými údaji těchto bodů byly získány z online databáze bodových polí ČÚZK³ a jsou umístěny na CD. Pro vytyčení pomocné sítě byl použit volný polygonový pořadu. Důvodem byla nemožnost polygon po vytyčení uzavřít z hradních prostor na známý stabilizační bod. Zaměřená data byla poté přenesena do databáze v programovém prostředí MS Office. Data byla následně přepočtena a transformována do geografického informačního systému Quantum GIS. Následné vyrovnání a převedení do rastru umožnilo prostorovou vizualizaci zaměřených dat v

---

² § 4 zákona 430/ 2006 sb., odst. C) Souřadnicový systém Jednotné trigonometrické sítě katastrální (S- JTSK); odst. F) Výškový systém baltský – po vyrovnání (Bpv).

³ <http://bodovapole.cuzk.cz/>

grafických programech. Všechna data byla zapsána na CD přiložená společně s touto prací a obsahující dokumentaci měření, databázi a výstupy ve formě prostorových modelů.

9 HRADNÍ TYPOLOGIE

Zvěřinec byl vystavěn za doby vlády posledních Přemyslovců. Na základě dosavadních výzkumů ho lze typologicky zařadit mezi donjonový typ s velkou obytnou věží jako hlavní obrannou a obytnou stavbou. Konkrétně náleží mezi typ těchto hradů s věží stojící o samotě a doplněnou dalšími stavbami. Hrady donjonového typu byly nejspíše vzorem věžovitých šlechtických tvrzí, které se ve 14. stol. staly vůdčím typem sídel drobných feudálů (Durdík 2000, 19).

Z technologicko – typologického hlediska, lze na základě archeologických pramenů konstatovat, že od počátku 14. stol. nastalo na českých hradech jejich masové rozšíření v mnoha různých podobách a že centrem hradního organismu se stala obytná věž. V případě soudobé analogie, můžeme na základě dochovaných historických pramenů Zvěřinec zařadit mezi nejrozšířenější typ převážně šlechtických hradů, u nichž je hlavní obrannou a obytnou stavbou velká věž. Ta je často doplněna již jen hradbou, případně menší věžovitou stavbou, ale může být i zcela osamocena (Durdík 1977, 225). Okolo roku 1300 se objevují první ukázky těchto typů hradů, jmenujme např. Rábí, kdy se jednalo o přestavbu staršího objektu, jenž se ve 14. stol. změnil v klasickou ukázkou hradu donjonového typu. Sama dispozice zvaná také dispozice s obytnou věží, která je prakticky jedinou obytnou i obrannou stavbou se v průběhu 14. stol. stává součástí jednodušších i složitějších hradních dispozic a do 60. let vznikají všechny nejvýznačnější ukázky. Ve své prvotní fázi, kterou na základě písemné zmínky předpokládáme, lze usuzovat, že u Zvěřince se jednalo o hradní stavbu takového typu, kde stojí věž samostatně ve

středu areálu. Tato dispozice je patrná hlavně na jednodušších dispozicích malých hradů a hrádků (Durdík 1977, 225).

Na základě geneze se dá usoudit, že stavby tohoto typu se nejvíce rozvíjely v průběhu 14. století. Ovšem je nutné podotknout, že tyto druhy staveb se objevovaly nemálo už během 13. stol., a to zejména kolem jeho poloviny, ovšem zde nemusí splňovat obě hlavní funkce: tedy obrannou i obytnou zároveň. I tak je okruh těchto staveb omezen na hrady královské anebo na stavební aktivity spojené s činností nejbližšího okolí panovníka (Durdík 1977, 227).

9.1 Analogie

S rozšířením popularity dispozice obytné věže jako hlavního obytného i obranného prvku na hradech nižší české šlechty od poloviny 14. stol., lze předpokládat větší množství možných analogií mezi podobnými hradními stavbami omezené nejvíce stavem jejich současného poznání. Dispozici s čtverhrannou obytnou volně stojící věží, doplněnou dalšími nepříliš početnými stavbami při obvodové fortifikaci má např. Kozí Hrádek (Durdík 2000, 19). Dispozice hradu (Obr. 7) byla dvojdílná. Vlastní hrad tvořil celek předhradí a jádra. Do přední části se vstupovalo průjezdem obdélného branského stavení. Při jedné straně stála dlouhá hospodářská budova s kuchyní. Na protilehlé severní hradbě se nacházela hradní studna. Opevnění formou parkánu, v němž stály další, k hradbě přiložené, nejspíše hospodářské budovy, obíhalo vnitřní hrad. Uprostřed hradu dominovala volně stojící obytná věž obdélného půdorysu (Durdík 2000, 283). Nevelké jádro zaujalo nejvyšší místo staveniště hradu. Vymezovala ho obvodová hradba prolomená kulisovou branou umožňující přístup z předhradí. Kozí Hrádek patří mezi šlechtické hrady, které spadají do 14. století a je znám spíše díky pobytu mistra Jana Husa a husitským tradicím, než díky své stavební podobě. I přesto,

že si zde obytná věž zachovává své dominantní postavení jak v obraně, tak v obytném provozu hradu, je hradní plocha obohacena o další provozní a hospodářské objekty. Podobu ekonomického zázemí, které leželo za potokem před hradem, zatím neznáme (Durdík – Sušický 2000, 47-49). Analogie můžeme spatřovat v době vzniku i v postavení stavitele hradu, příslušníka nižší šlechty a právě v tomto období kolem 1375 si mohly být i velmi podobné (Obr. 8). Poněkud omezené místo pro možnou expanzi hradu, podobně jako na Zvěřinci, zajisté limitovala velikost skalní ostrožny, ale ponejvíce je pojí se Zvěřincem alespoň vzdáleně i pohnuté dobové okolnosti husitského období a na základě známých historických skutečností můžeme předpokládat, že i majitelé těchto statků mohli být v jedné době spojenci a o něco později si být i nepřáteli. Majitel zvěřineckého panství byl horlivý zastánce Husa, stejně jako vlastník Kozího Hrádku, pak se zprávy ztrácejí a o dvě desetiletí později se již další majitel hradu s jiným predikátem střetává ve sporu s Tábořskými.

Další hrad donjonového typu, jehož součástí byla čtverhranná věž, můžeme řadit také lokalitu Komberk (Obr. 9), okres Plzeň - sever. Na východ od jádra se rozkládá předhradí, které je obklopené valem a na jižní straně také příkopem. Je velmi rozlehlé a stejně jako Zvěřinec má předhradí mnohem větší než jádro. Poměr rozlohy jádra a předhradí Komberku je obrovský 1:5,8, což spolu s faktem, že po svém zániku byl hrad nahrazen hospodářským dvorem, vypovídá o jeho dominantní hospodářské funkci (Hložek 2006, 33). Většina povrchu předhradí byla zarovnána za účelem výsadby ovocného sadu, takže při žádném z výzkumů nebyly nalezeny žádné objekty, a tudíž o zástavbě na větší části předhradí nemáme žádné doklady. Pouze na jeho severním okraji se dochoval pás reliktní. Uprostřed tohoto pásu, mezi novověkou cestou a jádrem, se dochovaly zbytky nejspíše zděného objektu (Durdík – Sušický 2005, 80). Stejně jako Zvěřinec má Komberk, několik desítek metrů východním směrem od jádra hospodářský dvůr.

Hrady donjonového typu jako je např. Žampach, Šprymberk a Komberk jsou svojí hradní dispozicí velmi podobné hradu Zvěřinec. Zájem o jejich výzkum je především z důvodu velké plochy předhradí oproti jádru. Předhradí tedy mohlo plnit primární funkci hradu. U hradu Šprymberk (Obr. 10) a Žampach (Obr. 11) na základě zkoumání kvantifikace rozdílů z výzkumů ploch hradního jádra a předhradí můžeme potvrdit, že jejich správní a rezidenční funkce převzalo předhradí. Bylo neobvyklé, když se specializované komponenty nacházely mimo hradní jádro (Hložek 2006b, 141). Společným znakem jednodílných objektů je soustředění všech jeho funkcí v rámci jediné hradní prostory. Většina jednodílných dispozic představuje specificky, účelově a funkčně zaměřené objekty, které v okamžiku ztráty své funkce zanikají, poněvadž jejich charakter delší využití neumožňoval (Hložek 2006a, 38).

Přestože hrady donjonového typu řadíme převážně do průběhu 14. století máme doklady jejich využívání také v první polovině 15. století. Do této doby spadá např. vznik dnes již zaniklého hradu Vildštejn (Obr.12). Dispozice hradu byla dvojdílná. Z předhradí kromě jeho velikosti známe prakticky pouze studnu. Jádro leželo na výrazném skalním suku vyvýšeném oproti ploše předhradí a bylo pravděpodobně přístupné pouze pěšky. Při patě tohoto terénního útvaru se nacházelo parkánovité opevnění, z kterého vybíhala dochovaná protáhlá baštovitá stavba s polookrouhlým čelem. Stejně jako je tomu na Zvěřinci se ve středu jádra nachází skalka, která na svém vrcholu nesla nejspíše nějakou věžovitou stavbu. Na západní straně k tomuto bloku přiléhala čtverhranná, zřejmě obytná stavba. Druhá stávala na protilehlé straně dispozice. Mezi ní a centrální skalkou však byla ponechána ulička. Jádro postrádá nádvoří, stísněné poměry umožnily ponechat nezastavěny pouze úzkou prostorem mezi hradbou a budovou ze tří stran lemující centrální skalisko (Durdík 2000, 592).

Typickou ukázkou malého šlechtického hradu, který je donjonovým typem, je hrad Pajrek (Obr.13). Dominantou jádra hradu byla obrovská plochostropá obytná věž. Nesla tři patra, do nichž se vcházelo portálkem v úrovni prvního poschodí. Dochované torzo věže se zcela zřícenou jižní stěnou nevykazuje žádné další detaily. Tento donjon byl zavázán do obvodové hradby vymezující nevelký čtverhranný areál jádra. V jeho severovýchodním nároží stála ještě menší věžovitá stavba. Kolem hradu se vyskytovalo také vnější opevnění tvořené hradbami a příkopy. Obytná věž hradu Pajreku náleží k nejrozměrnějším stavbám svého druhu u nás (Durdík 2000, 415-416).

10 STAV A POPIS HRADNÍCH STRUKTUR

Stavenišťem hradu se stal pohledově dominantní, rozložitý kopec s vrcholovou partií v podobě skalnatého suku (Kypta – Neustupný 2006, 21). Dispozice byla dvojdílná – jedno předhradí a vlastní hradní jádro. Nevelké jádro leželo na skalním suku (Obr. 17) výrazně vyvýšeném nad předhradím (Durdík 1996, 328). Ve středu jádra (Obr.18) se na centrální skalce v podobě pecky, nacházelo věžiště, nyní žulový vrch hory, kde bývala okrouhlá věž (Sedláček 1927, 140). Skalní vrch obíhalo částečně zděné obvodové opevnění. Severní strana nemusela být opevňována, protože opevnění nahradily příkré skalní stěny. Na východní straně tvořila základ opevnění vysoká stráž, místy poměrně příkrá (Toufar 2001, 103). Východně od jádra se nachází malý, do skály zasekaný objekt, nejspíše výběžky na způsob bašt. Zhruba dva metry od něho se nachází malý objekt interpretovatelný jako propadlý sklep. Ve svahu nad předhradím byla zřejmě vedle brány k obvodové hradbě zvenčí přiložena dvouprostorová budova, možná horní palác. Nejspíš někde v jádru byla k roku 1398 doložena „velká světnice“, jako hlavní reprezentační místnost hradu (Durdík – Sušický 2000, 159).

Čtverhranné předhradí zhruba 100 m široké i dlouhé bylo uzavřeno příkopem, který byl 8 m široký a 60 m dlouhý, bylo obeháno dřevěným plotem a obsahovalo všechno hospodářství potřebné k hradu (Sedláček 1927, 140). Jeho vnější opevnění na čelní a jedné boční straně tvořil mohutný příkop s vyzděnými svahy. Přední část rozlehlého nádvoří předhradí ze tří stran lemovaly rozměrné zděné budovy, které obsahovaly značné množství prostor. Součástí čelní strany byla i vstupní brána. Reliéfní pozůstatky další malé stavby se dochovaly na severozápadní straně dvora pod jádrem mezi dvěma skalními bloky. V jihozápadní části nádvoří jsou patrné pozůstatky rozměrného do skály zasekaného objektu a před nimi jsou velké hromady kamene, který byl nejspíš získán při jeho hloubení. S největší pravděpodobností se jedná o nedokončenou rozměrnou cisternu na zachycování dešťové vody (Durdík – Sušický 2000, 160).

Obrys předhradí je obdélného půdorysu o rozloze 100 m² a tvaru s orientací sever-jih, s mírně zalomenou východní stranou a celkovým zalomením severní části způsobeným návazností na jádro, jehož delší osa má orientaci zhruba severovýchodní a jihozápadní. Zachovalo se zde nároží ve zdivu, jehož proměření ukázalo, že obě strany svírají pravý úhel (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 84). Rozsáhlé předhradí opevňuje z čelní a jedné boční strany mohutný vyzděný příkop, na vnější straně sledovaný valem (Obr.19). Přední část nádvoří lemovaly ze tří stran zděné budovy přiložené k obvodu, z nichž čelní obsahovala vstupní bránu (Durdík 2000, 632). Nejrozměrnější se nacházela na východní straně, byla nejspíše podsklepena a obsahovala v reliéfním reliktu dobře viditelné dvě místnosti, z nichž jižní strana byla zhruba čtvercová (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 84). Zbytky tohoto druhu stavení jsou někdy interpretovány jako palác (Sedláček 1927, 140). Ve zdivu je dnes patrná pouze část vnější líce jádra zdiva přičky, nejspíše portál. Severní strana budovy, která vyplňovala celou východní frontu předhradí, stála nad

příkopem mezi předhradím a jádrem a díky tomu nebyla obě severní nároží pravoúhlá. Na severovýchodní straně navazovala dobře dochovaná uzavírací zeď příkopu (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 84). U jižní strany budovy se nacházel malý objekt, interpretovatelný jako vrátnice (Sedláček, 1927, 140). Ve středu předhradí se nacházela brána, z níž je dosud dobře patrná západní boční zeď, která tvoří jedno z čel dlouhé úzké jednoprostorové stavby s vchodem s nádvorní zdí, která zaujala prostor mezi vstupem a jihozápadním nárožím čela hradu. Situace na protilehlé východní straně je složitější. Dnes tu neexistuje ani boční zeď průjezdu brány, ani žádné další konstrukce se vstupem související. Pouze v rohu tvořeném stykem nádvorní zdi východní stavby s čelní obvodovou zdí předhradí se nachází jámový relikt, lemovaný na nádvorní straně valovitým útvarem, který může skrývat zbytky zdiva. Stavba, které tyto zbytky nejspíše příslušejí, by měla zhruba shodnou šířku s objektem západním a mohla by být jeho pokračováním za průjezdem brány (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 84).

Zbylá část plochy nádvoří prakticky nevykazuje žádné další stopy zástavby. Další malá stavba, nejspíše to byl objekt charakteru zemnice, se nachází mezi dvěma skalními bloky na severozápadní straně předhradí. Tento nevelký objekt byl přístupný dobře dochovanou vstupní šjí. Relikt, interpretovatelný jako pozůstatek nějaké stavby, se nachází při patě svahu jádra, při pěšince, kterou je možné na jádro vstoupit (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 87). Západně od tohoto stavení nad skalnatým severním svahem a nad okrajem obraného příkopu na východní straně celého uzavřeného komplexu jsou skalní bašty. Vedle se nachází zasutý příkop, také někde zazděný (Sedláček 1927, 140).

Jihozápadní část nádvoří zaujímají rozsáhlé hromady kamení. Tato skalka nejspíše pochází z rozsáhlého, do skály zasekaného objektu v jihozápadním koutě nádvoří, který ponechával před oběma budovami

pouze úzké chodníčky. Velmi dobře je patrná část jižní a východní stěny. Celek působí dojmem, že práce zde nebyly dokončeny a k jejich přerušení došlo v průběhu hloubení před použitím anebo odvezením vyrubaného materiálu. Smysl zřizování rozsáhlého, do skály zasekaného objektu, není zcela jasný. Možná se mělo jednat o nádrž na vodu, neboť zásobování vodou, nepochybně představovalo jeden z hlavních problémů hradu po celou dobu jeho existence (Durdík – Kašpar - Úlovec 2000, 87).

10.1 Hradní geneze

Na základě našich současných znalostí o Zvěřinci, nelze přímo hovořit o regulérním klasickém předhradí. Prostor hradního jádra původního hradu donjonového typu neumožňoval rozsáhlejší rozšíření, zejména potenciál jeho hradních funkcí. Následné realizování na místech příhodnějších pro hospodářské funkce v areálu předhradí vedlo k rozšíření obytných částí do prostor areálu původního předhradí. (Hložek 2006a, 33). Na základě společných znaků hradních prostor zjistíme, díky formální a prostorové struktuře, funkci konkrétního hradního areálu. Setkáváme se tak s případem, kdy tyto areály a objekty jsou velmi úzce specializované hlavně z účelového a funkčního hlediska. Této skutečnosti odpovídá i odraz struktury objektů areálu, ukazující stejně úzce specializovanou a adaptovanou jednotku areálu aktivit pouze na svou primární funkci natolik, že v případě výraznějších změn v okolní struktuře i prostředí jeho přílišné zaměření na jedinou aktivitu velmi významně snížilo schopnost areálu se na tyto změny adaptovat. Významné bylo značné snížení míry variability tolerance areálu aktivit na změny, a tak vedla k jejich častému a rychlému zániku způsobené ztrátou své původní funkce. V rámci těchto hradních jednodílných dispozic české hradní produkce se setkáváme s nejvíce účelově specializovanými objekty, u kterých lze identifikovat dominantní funkci, charakter těchto staveb

neumožňoval totiž jejich další efektní využití pro jiné účely (Hložek 2006a, 36).

11 REKONSTRUKCE SÍDELNÍ KRAJINY

Za zhruba 150 let doložené existence hradu se lze oprávněně domnívat, že měnící se geopolitické podmínky byly hlavním katalyzátorem pro následné rozšiřování hradu a tedy dalších stavebních fází. Jako geneticky nejstarší se tak jeví stavba obytné věže na strategicky umístěném skalním suku, ze které se během období relativního míru, bezpečnostní stability a ekonomické prosperity dařilo řemeslům a obchodu, kdy se menší šlechta stává majetnější a snaží se touto formou budovat opevněné body pro zajištění ochrany nad svěřeným či vlastním územím po vzoru vyšší šlechty jako jeden z pilířů feudalismu. Období po smrti vlády Karla IV. a doby vlády Jana Lucemburského ještě nevyžadovalo potřebu dokonalejších forem opevnění neboť, nebyly primárně budovány pro potřeby efektivní obrany, spíše z důvodů demonstrace moci a ochrany proti nevojenským činitelům. Následné období několikaleté permanentní aktivity prověřilo obranu nejednoho opevněného objektu, a tak pokud jejich majitelé chtěli své postavení v dané oblasti udržet, byli nuceni investovat do obranných prvků nemalé peníze. Hrad Zvěřinec zřejmě v tomto případě nebyl výjimkou, a tak zřejmě v průběhu období zvýšené vojenské aktivity za husitských válek zde byla zbudována celistvá záplata na této jinak možné slabině v hradní obraně a vznikla tak kvalitní fortifikační linie kolem celého relativně schůdného perimetru předhradí pod skalním sukem. Bohužel pro nedostatek informací z dobových pramenů ohledně období husitských válek nemůžeme předpokládat skutečnost, že hrad byl či nebyl osídlen v jejich celém průběhu. V době před vyhozením příkopu a valu lze v prostoru předhradí očekávat omezenou účelnou lidskou aktivitu spojenou s funkcemi klasického předhradí. Do období konce husitských

válek nebo krátce po nich, bychom také mohli předpokládat vybudování opevnění na jihovýchodním úpatí skalní ostrožny i areál okolo interpretovaného objektu domu. Jednalo se zřejmě o stavbu hospodářského charakteru z důvodu své těsné blízkosti k původní přístupové cestě a také z velkého množství antropogenních reliktního charakteru, které lze na základě jejich tvaru a velikosti spojovat s možnou výrobní aktivitou.

12 STAV A POPIS HOSPODÁŘSKÉHO ZÁZEMÍ

Severovýchodním směrem od hradu nalezneme opevněný areál (Obr.20), který se přimyká k severovýchodní hraně paty vrcholového, skalnatého suku s hradním jádrem. Opevněný areál, o rozloze 12 arů, můžeme označit za nepravidelný polygon, který je tvořen z terénních zlomků a kamenného valu. Jižní úsek obvodového valu se na západní straně vytrácí a na druhé straně se ostře zalamuje v téměř pravém úhlu. Východní úsek ohrazení je přibližně uprostřed přerušen vstupním koridorem. Na severní straně se fortifikační linie zalamuje a kopíruje skalní výchozy. Severozápadní rameno valu těsně přiléhá k horní hraně kolmé stěny, jež tvoří součást skalního masivu na severní straně hradního návrší (Kypta – Neustupný, 2006, 21). Východní část obvodové fortifikace tvoří dvě výrazné oválné zahloubeniny, které lze považovat za příkopy. Na jejich vnější straně se nacházejí nízké násypy. Na jižní zahloubeninu navazuje mělčí, přibližně 12 m dlouhý žlab, jehož delší osa je orientována směrem západ-východ. Při jihovýchodním nároží obvodového valu je situována výraznější trychtýřovitá jáma (Kypta – Neustupný, 2006, 21 - 22).

Areál vymezovala na sucho kladená zeď, o jejíž existenci svědčí pravidelně vyskládané kameny. Tyto originální fragmenty se objevují skoro po celém obvodu fortifikace. Šířka zdi dosahovala přibližně 80 cm.

Odhadovaná výška asi 150 cm. Převýšení současné koruny valu nad vnitřní patou je zhruba 100 cm. Úsek vnějšího svahu valu jižně od vstupního koridoru je tvořen mohutnou kamennou destrukcí. Velké množství kamenů nasvědčuje existenci tarasu, na kterém byla založena vlastní zeď (Kypta – Neustupný, 2006, 22).

Uvnitř areálu je patrně několik zahloubenin. V jihovýchodní části vymezené plochy přiléhá k patě kamenného valu hlubší nepravidelná jáma, v jejíž blízkosti se nacházejí dvě hromady kamenů. Severně od vstupního koridoru se k linii valu přimyká soustava dvou obdélných zahloubenin. Stěny objektů zpevňovala na sucho kladená plenta, která hlavně na západní straně vystupuje na povrch terénu. Na dně severní, mělčí zahloubeniny leží větší množství kamenů. Severní část areálu vyplňuje přirozená terénní vyvýšenina, jejíž povrch člení seskupení několika mělčích jam. Do paty prudkého svahu u návrší s hradním jádrem byly zapuštěny tři zahloubeniny, z nichž jižní má stěny zpevněné nízkou kamennou plentou. Ačkoliv objekt leží v těsné blízkosti jádra hradu, nemohl s ním být přímo komunikačně spojen. Bránil tomu vysoký, téměř nepřekonatelný skalnatý sráz. Prostor není umístěn ani v těsné blízkosti ani poblíž plochy předhradí, od kterého je oddělen svahem pokrytým kamenným mořem. O prostorových vztazích vypovídá i vstupní koridor. Podstatná je okolnost, že konfigurace terénu přispívala k hájitelnosti areálu, chráněného ze západu a severu, současně, ale umožňovala i jeho dobrou kontrolu z hradního jádra. Nic tedy nenasvědčuje funkci objektu v souvislosti s hospodářským zázemím hradu (Kypta – Neustupný 2006, 22).

Jihovýchodně od opevněného areálu ve vzdálenosti přibližně 65 m se nachází objekt obdélného půdorysu (Obr.21). Jeho obvod z větší části vymezuje lineární kamenná destrukce, pouze na východní straně je její průběh přerušen. V koruně valu, jehož charakter se shoduje s ohrazením opevněného areálu, je opět místy patrný líc ložených kamenů, není však

tak zřetelný. I zde byla nejspíše na sucho kladená zídka, která se dnes projevuje jako destrukce. Ačkoliv je objekt situován v mírném svahu, je jeho vnitřní plocha téměř rovná a nejspíše uměle upravená do podoby terasy. Na severní straně vyplňuje vnitřní prostor mírně vyvýšená plošina, ke které se přimyká téměř čtvercová jáma. Může se jednat o pozůstatek domu. V místech přerušení obvodového valu na východní straně, kde povrch terénu klesá, je situována nevelká studánka (Kypta – Neustupný 2006, 23). Je dost pravděpodobné, že lidé od rybníčka nosili vodu, ale zůstává hádankou, jak ji dopravili nahoru. Toto byl jeden z důvodů proč Zvěřinec a jiné vysoké hrady byly brzy opuštěny (Sedláček 1927, 140). Interpretace tohoto objektu je značně nejistá. Může se jednat o pozůstatek domu nebo hospodářského dvora, avšak určitější charakteristiku nebo chronologické zařazení nelze dnes předložit (Kypta – Neustupný 2006, 23).

12.1 Rekonstrukce hospodářského zázemí

Vzhledem ke geologické historii a známé morfologii, stejně jako jejich následných projevech na přírodním prostředí v blízkém okolí hradu Zvěřince, nelze vyloučit přípovrchovou těžbu břidlic primárně určených zřejmě pro výstavbu hradu.

Otázkám spojeným s hradem a jeho bezprostředním ekonomickým zázemím je souvislejší badatelská činnost v souladu s trendy prosazovanými v naší archeologii víceméně věnována až v poslední době. Vědecké bádání se zaměřovalo hlavně na jádra hradních dispozic a areálům předhradí nebylo moc pozornosti věnováno. Rámcově však hradní organizmus a jeho zástavba tvoří v případě určitého zjednodušení dva hlavní prostorově a funkčně odlišné areály – dílčí areály aktivit reprezentované příslušnými komponentami (Hložek 2006a, 31).

13 INTERPRETACE

Pokud do následujícího modelu přibližné geneze a okolních vlastnických vztahů v blízkém okolí, které máme k dispozici z odborné literatury a dosavadního vědeckého bádání o lokalitě z let 1362 – 1523 začleníme i různé zmínky zaznamenaných autory, máme možnost nadále dostat zajímavý obraz skutečností odhalujícím temná místa historie hradu i v souvislosti se zaznamenanými a dochovanými relikty.

Tak například P. Odvárka (Odvárka 1993, 3) uvádí, že vesnice nese název od hradu a že sám název hradu má připomínat zdejší hluboké lesy a dostatek zvěře v ní. Jak daleko lze spojovat informaci o vzniku nedalekých Kvasejovic se zálibou zdejších pánů v lovu a honu, kteří si dole pod hradem vystavěli budovu, v níž se po honu vždy občerstvovali, jedli a pili, po staročesku tedy kvasili, je ovšem nasnadě, neboť o Kvasejovicích je první zmínka v listinách již roku 1032, když je věnoval Břetislav I. klášteru v Břevnově. Rozhodně zajímavější informaci dle Odvárky poskytuje roku 1829 historik pan farář Vlasák z Prčice, jenž se odvolává na sdělení lesníka Ništěry z Makovic, velkého znalce Hájkovy kroniky. Zmiňuje se o dobytí hradu zradou Vichrem z Bolechovic pro osobní spory. Nebyl prý dobyt husity, ale přepadem z nejobtížnější strany a zničen. Odvárka uvádí, že při průzkumu byly nalezeny kosti zabitých koní a že husité většinou po dobytí hrad jen pobořili a zničili zařízení, ale koně si vzali, neboť je potřebovali (Odvárka 1993, 3).

M. Fiala (Fiala 2006, 12) uvádí také zajímavé historické analogie. Například, že situování hradu do míst dřívější obory je prvně zmiňováno 23. 12. 1362, tedy za doby vlády Karla IV. Prvně zmiňovaný přímý vlastník s tímto predikátem je Martin, zvaný také Mareš ze Zvěřince, v pravopisu Zwyerzinecz a Swierzinecz. Členové rodu s tímto predikátem

prokazatelně byli vlastníky hradu do roku 1415. Poté byl novým majitelem zmiňován Václav ze Zvěřince, který pečetil stížný list české šlechty na protest proti upálení mistra Jana Husa do Kostnice. Hrad byl nejspíše zničen v letech 1424 během husitských válek. Další zmínka o Zvěřinci se vyskytuje až po 30 letech s nástupem Arnošta z Leskovce, kterému hrad neprávem zabrali Táborští. Jak spor dopadl, nevíme, ale po roce 1442 získali Zvěřinec Růtové z Dírného (Fiala 2006, 12-13). V roce 1526 koupili hrad i vesnici od Růta z Dírného případní majitelé nedalekých Nedrahovic honosící se predikátem rytířů z Nedrahovic, konkrétní jména neznáme. V zápětí kupuje od této nám neznámé osoby celý nedrahovický majetek i s pustnoucím Zvěřincem. Poté koupil celý tento úděl Jan Kalenica z Kalenic od výše zmiňovaného nejmenovaného rytíře z Nedrahovic. Jeho potomci nebo jiní vlastníci panství, o kterých nemáme případné zmínky, se tak až do 20. let 17. století stávají jedinými majiteli, známými jen jako další rytíři z Nedrahovic (Pikartová 2004, 16)

V roce 1539 se uvádí, že hrad se stal neobydleným. Proč a jak zanikl, není známo. Spekuluje se, že se tak mohlo stát za občanských válek Jiříka z Poděbrad, nebo mohl být opuštěn z důvodu nedostatku vody, hrad neměl studnu (Fiala 2006, 12). Když hrad v 15. století dobylo vojsko krále Jiřího z Poděbrad, obýval Zvěřinec velice bohatý rod Kruchňů ze Švamberka. V druhé polovině 16. století patřil hrad Měděncům z Ratibořic, který si ve dvoře vystavěli novou tvrz, která zde stála až do roku 1992 (Fiala 2006, 12).

Regionální historik Čeněk Habart v prvním díle své tetralogie „Sedlčansko, Sedlecko a Voticko“ (1994) uvádí, že v místech hradu Zvěřince, kde jsou nepatrné zbytky, se rozléhalo předhistorické hradiště, u kterého bylo nalezeno bronzové kopí. V roudnickém archivu se píše, že les u Zvěřince se nazýval „Žerhost“. V regionální literatuře se dočteme o památkách, které byly v minulosti zničeny anebo se ztratily. Jedná se především o nálezy, jako jsou zlomky nástrojů, zbraní a převážně keramiky (Habart 1994, I. díl). V roce 1950 byl MUDr. Karešem učiněn

nález zlomků keramiky 6. - 5. století (Kareš 1950, č. j. 3219/50). Na základě měření, pí. Doubravová a pí. Kovalová vytvořily plánek areálu, ve snaze zjistit o jakou památku se jedná. Zjistily, že se jedná o vesnici s plužinou a byla tu také možnost, že se jednalo o halštatsko-laténské hradiště (Doubravová 2008, 124). Čeněk Habart ve 4. díle „Sedlčanska, Sedlecka a Voticka“ (1994) píše o zaniklé vesnici pod Zvěřincem, která je situována severně od hradu. Nazývá se Štěpánov a zanikla ve třicetileté válce. Na druhé straně údolí Sedleckého potoka se nachází kopec, který se nazývá Dvořáček. Sahrával významnou roli v minulosti a na jeho vrcholu stával „obětní kámen“ zničený na počátku 20. století. V minulosti se na poli pod Dvořáčkem nacházely zlomky popelnic, spekuluje, že zde bývalo pohřebiště (Doubravová 2008, 126). Druhá zajímavá lokalita, která se nachází severozápadním směrem od Dvořáčku se nazývá „U Hradu“. Dr. A. Sedláček (Sedláček 1927, 140) se o lokalitě zmiňuje jako o místě, kde stával hrad a po něm tam zbyly příkopy. Když se nad lokalitou zamyslíme, zjistíme, že místo není dobré pro zázemí hradu a plocha areálu je malá, můžeme tedy vyloučit středověký hrad. O věži se uvažuje, že mohla sloužit Zvěřinci jako předsunutá hláska. Zřejmě sloužila jako místo, odkud si bylo možné předávat světelné signály anebo měla význam jako strážní místo (Doubravová 2008, 128).

14 ZÁVĚR

V rámci této práce byl na lokalitě proveden nedestruktivní výzkum, který měl doplnit dosavadní informace o hradu. Hradní areál byl fotograficky zdokumentován a byly popsány veškeré zachované terénní relikty. Po provedení geodetického zaměření, které do té doby nebylo realizováno, mohl být vytvořen vrstevnicový plán a 3D model hradního areálu. Díky těmto novým zobrazením je možné zpřesnit naše představy o původní podobě a jeho současném stavu. Nové zaměření hradu je pak plně využitelné v oblasti archeologické a památkové péče. Provedený

archeologický výzkum byl nedestruktivní povahy, tudíž nebyla prováděna exkavace. Použití výhradně nedestruktivních archeologických metod, zahrnujících povrchový průzkum, povrchové sběry, pořízení srovnávací fotodokumentace, popis v terénu patrných reliktních hradu a detailní geodetické zaměření nevede k nevratnému poškození zkoumané lokality a umožňuje relativně snadnou revizi získaných informací. Vědomosti o zástavbě hradního areálu jsou však stále velmi torzovité. Nové informace by snad mohl přinést výzkum dalšími nedestruktivními metodami, zejména geofyzikálním průzkumem, kterých se v současné době stále více využívá. Pro zásadní poznání původní zástavby hradu by ale bylo pravděpodobně potřeba uskutečnit v hradním areálu, na řešení zcela konkrétních otázek byť relativně omezeného rozsahu. Mohly by tak být vyřešeny některé dosud nezodpovězené otázky. Realizace omezeného destruktivního výzkumu by v tomto případě, zejména vzhledem k charakteru lokality a jejímu zcela volnému návštěvnickému režimu, byla zcela relevantní.

Hrad Zvěřinec představuje velice zajímavou lokalitu, na níž je možné studovat a srovnávat hned několik sociálních prostředí na jednom místě. Výsledky studia nepodávají představu pouze o této jediné lokalitě, ale současně mohou posloužit jako cenné informace týkající se podoby a charakteru bezprostředního ekonomického zázemí šlechtických hradů u nás. Na jejich základě lze také srovnávat nepochybně odlišnou hmotnou kulturu různých, současně existujících sociálních prostředí – hradu, opevněného areálu a dvora.

15 SUMMARY

The Zvěřinec Castle is located about 5 km west of Sedlec-Prčice town, in middle Bohemia. The ruin of small castle and its economic background- service court and fortification are a part of castle. This study

presents and description of appearance of whole complex, especially the castle. It also includes history of the site and history of research. A non-destructive research, including surface survey, photodokumentation and total station measuring, was carried out at the site. All the preserved features were described and measured. As a final result 3D model and contour line plan of the site was worked out.

16 LITERATURA

Čtverák, V. - Lutovský, M. - Slabina, M. - Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha: Libri.

Doubravová, L. 2008: Dvě zajímavé lokality českého Meránu. Vlastivědný sborník, sv. 12. Sedlec – Prčice.

Durdík, T. 1977: K chronologii obytných věží českého středověkého hradu. Archeologické rozhledy 2, 221 - 228. Praha.

Durdík, T. 1996: Encyklopedie českých hradů. Praha: Libri.

Durdík, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha: Libri.

Durdík, T. – Sušický, V. 2000: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy. Praha:

Durdík, T. - Sušický V. 2005: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků – západní Čechy. Praha.

Durdík, T. – Kašpar, V. – Úlovec, J. 2000: Povrchový průzkum hradu Zvěřince. In: Castellologica Bohemica 7. Praha.

Fafl, A. – Kozák, M. 1898: Politický a školní okres Rokycanský: na oslavu 50letého panování Jeho c. a k. Apoštol. Veličenstva císaře krále Josefa I. Okresní učitelská konference. Rokycany.

Fiala, M. 2006: Zvěřinec. Náš domov: měsíčník Sedlec-Prčice: č. 195, s. 12

Habart, Č. 1994: Sedličansko, Sedlecko a Voticko, díl I.

Hložek, J. 2006a: Předhradí vrcholně středověkých hradů. Die Vorburgen der hochmittelalterlichen Burgen. In: Castellologica bohemica 10. Praha.

Hložek, J. 2006b: Anteil der Terrainmorphologie an der Existenz und am Ausmass der Vorburgen hochmittelalterlicher Burgen in Böhmen. In: *Castrum Bene* 9. Praha.

Kypta, J. – Neustupný, Z. 2006: Průzkum okolí hradu Zvěřince. In: *Památky středních Čech* 20. NPÚ.

Lisá, E. (ed.) 1951: Berní rula, kraj Vltavský. Státní pedagogické nakladatelství. Praha

Lišková, M. (ed.) 1970: Tereziánský katastr český. Sv. 3, dominikál. Praha.

Mackovčín, P. (ed.) 2005: Chráněná území ČR. Svazek XIII – Střední Čechy. Praha.

Mykiška, R. 1968: Geobotanická mapa ČSSR. A 2. 1. České země. Praha: Academia.

Neuhänslová, Z. (ed.) 1998: Mapa potencionální přirozené vegetace České republiky. Praha. Academia.

Neustupný, E. 2007: *Metoda archeologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 206 s.

Odvárka, A. 1993: Poklady hradu zvěřince. *Jiskra*, roč. 35, č. 34-35. 10.9.1993.

Pikartová, T. 2004: Malebné místo leží mezi zalesněnými kopci. *Příbramský deník*, roč. 13, č. 206 z 3. 9. 2004, s. 16.

Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV. Praha: Státní nakladatelství učebnic.

Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrze české. Sv. 15.

Toufar, P. 2001: Český Meran: tajemnou českou krajinou. Benešov.

ELEKTRONICKÉ ZÁZNAMY:

Knor, A. 1927: Archiv nálezových zpráv (NZ) ArÚ Praha, čj.1056/27 Jesenice, okr. Příbram [online]

Böhm, J. 1940: Archiv nálezových zpráv (NZ) ArÚ Praha, čj. 4527/90 Jesenice, okr. Příbram [online]

Kareš, B. 1950: Archiv nálezových zpráv (NZ) ArÚ Praha, čj. 3219/50 Jesenice, okr. Příbram [online]

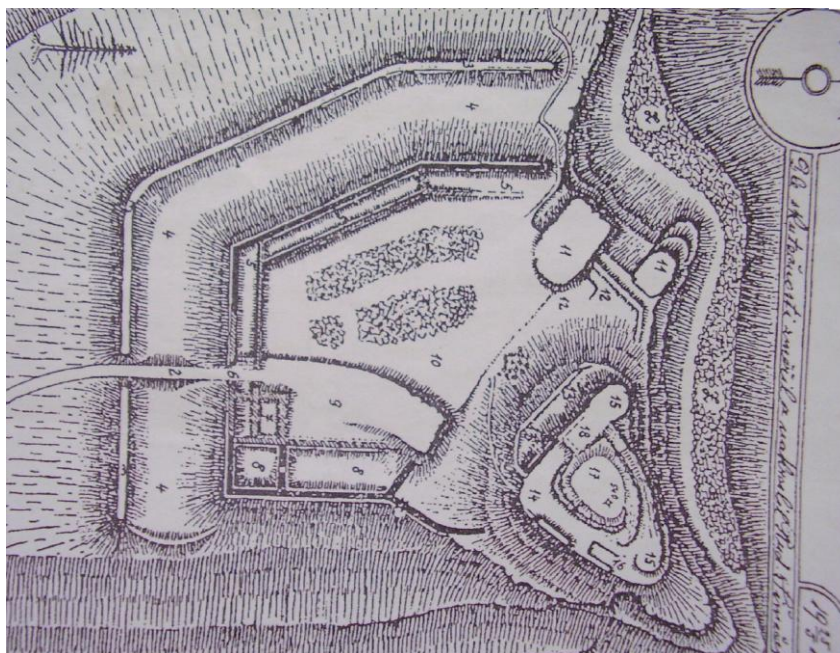
Klenovec, K. 1957: Archiv nálezových zpráv (NZ) ArÚ Praha, čj. 3059/51 Jesenice, okr. Příbram [online]

Sklenářová, Z. – Bláha, R. 2003: Archiv nálezových zpráv (NZ) ArÚ Praha, čj. 7820/03, Jesenice, okr. Příbram [online]

17 PŘÍLOHY

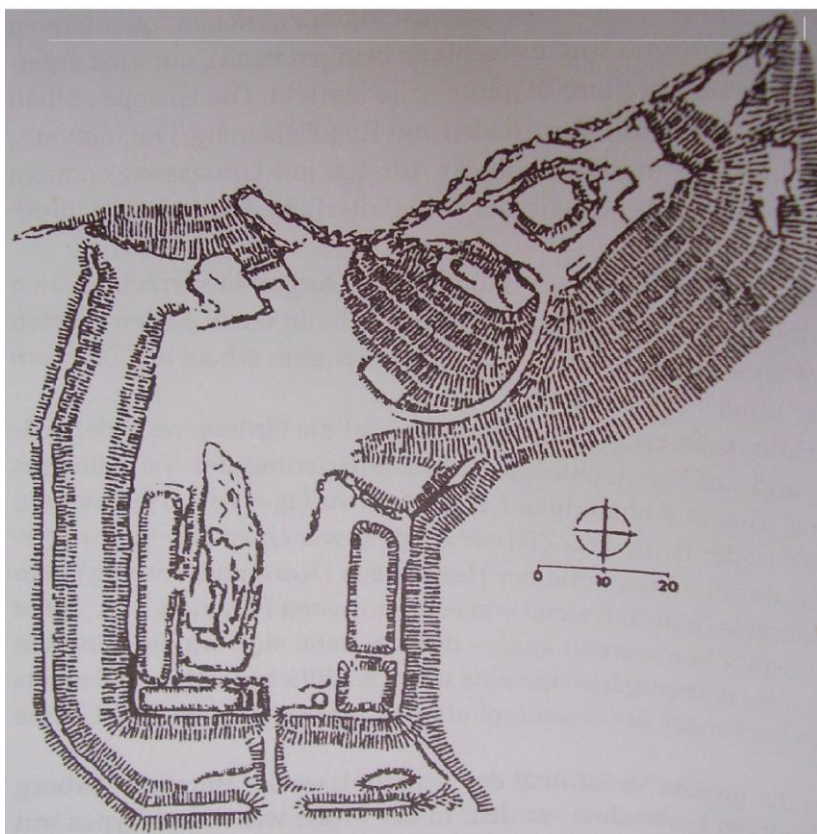

Obr. 1: mapa bodového pole (<http://www.cuzk.cz>)

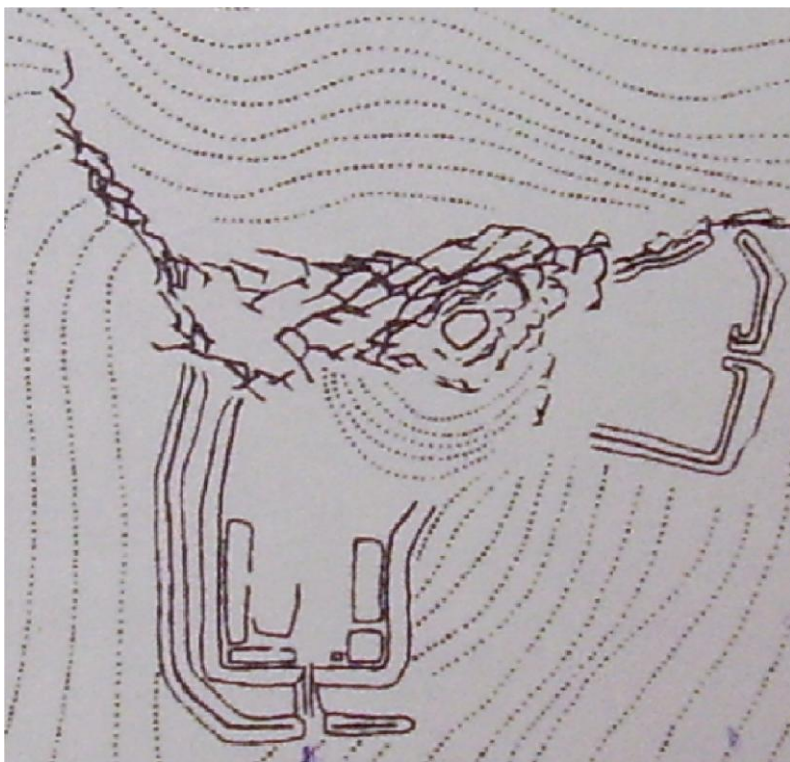

Obr. 2: Plán hradu Zvěřince z roku 1911 (Sedláček 1927, 141)

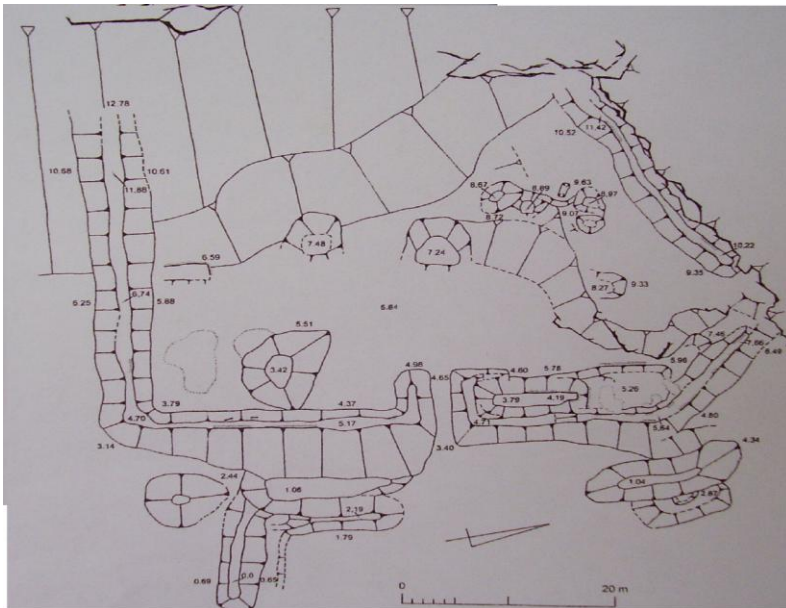

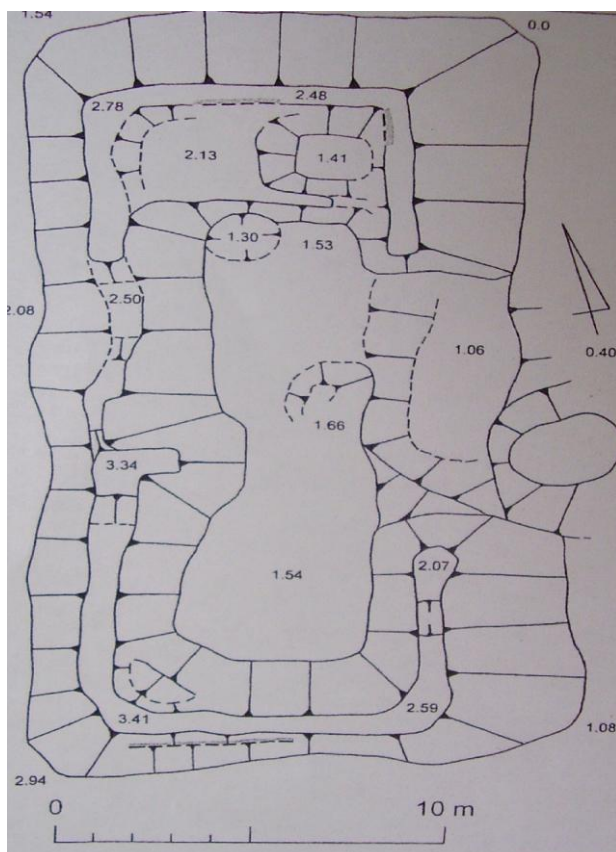
Obr. 3: Terénní náčrt situace hradu z roku 1993 (Durdík – Kašpar – Úlovec 2000, 81)

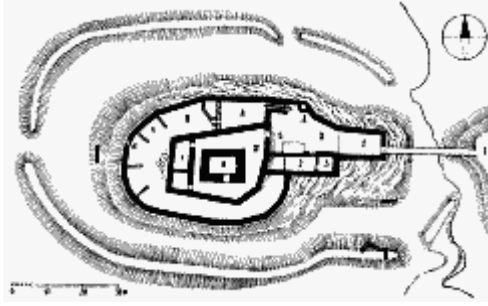
Obr. 4: Hradní areál s přiléhajícím hradním opevněním (Kypta-Neustupný 2006, 21)

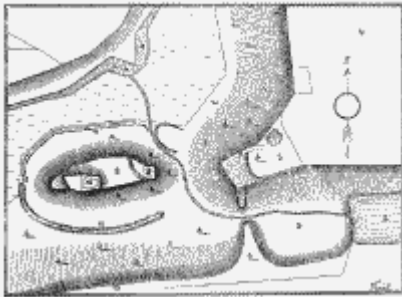
Obr. 5: Půdorys hradního opevnění Zvěřince z roku 2005 (Kypta-Neustupný 2006, 22)

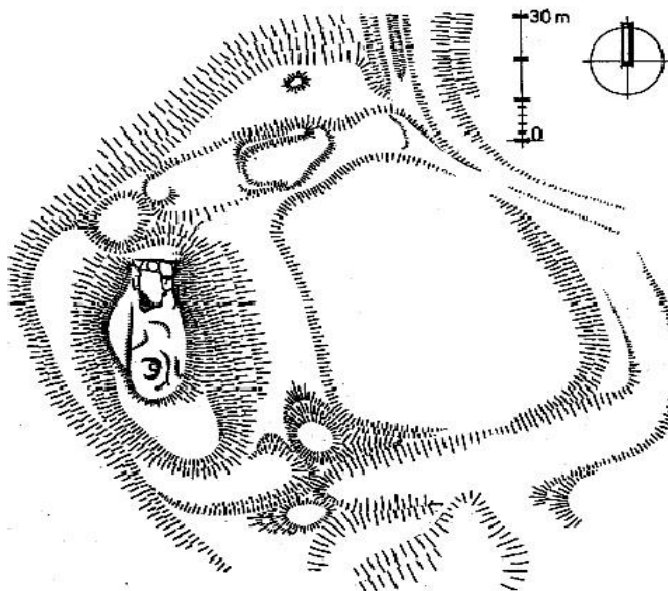
Obr. 6: Půdorys hospodářského dvora hradu Zvěřince (Kypta-Neustupný 2006, 24)

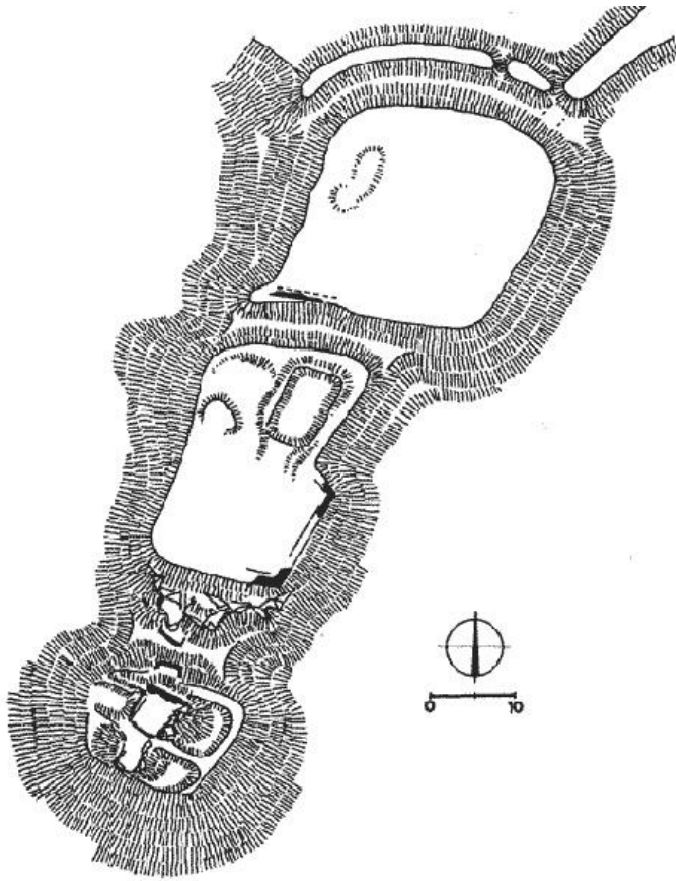
Obr.7: Kozí Hrádek

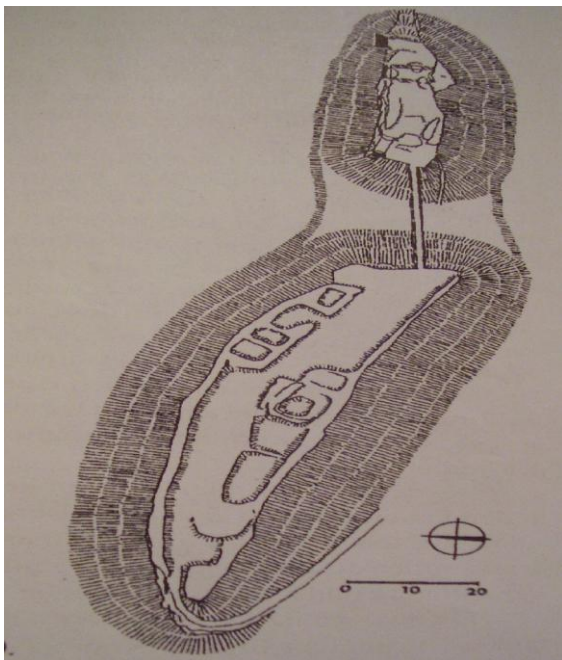
Obr. 8: Kozí Hrádek (Sedláček 1927)

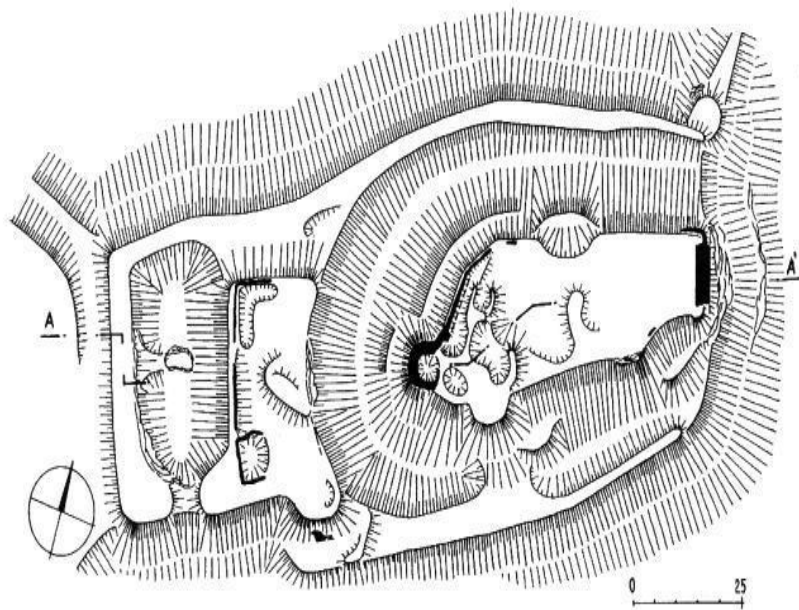
Obr. 9: Kumberk (Josef Hložek, 2006, 140)

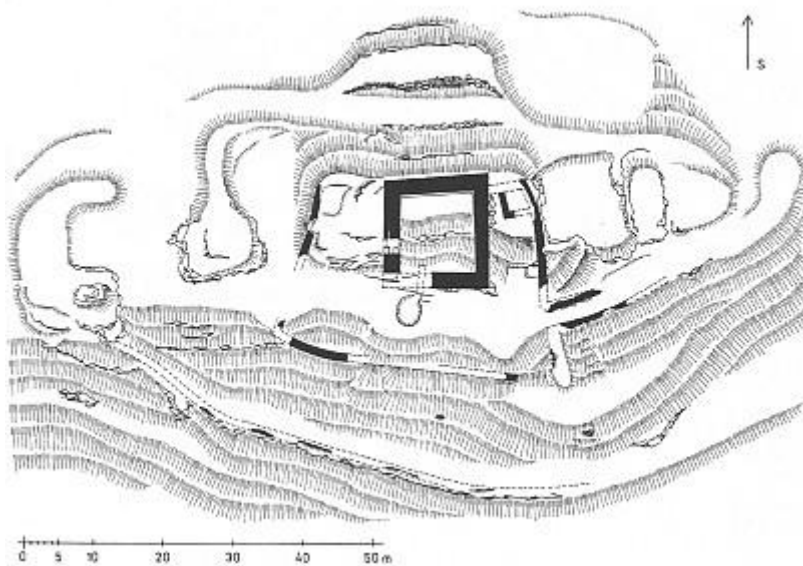
Obr. 10: Šprymberk (Josef Hložek, 2006, 140)

Obr. 11: Žampach (Josef Hložek, 2006, 140)

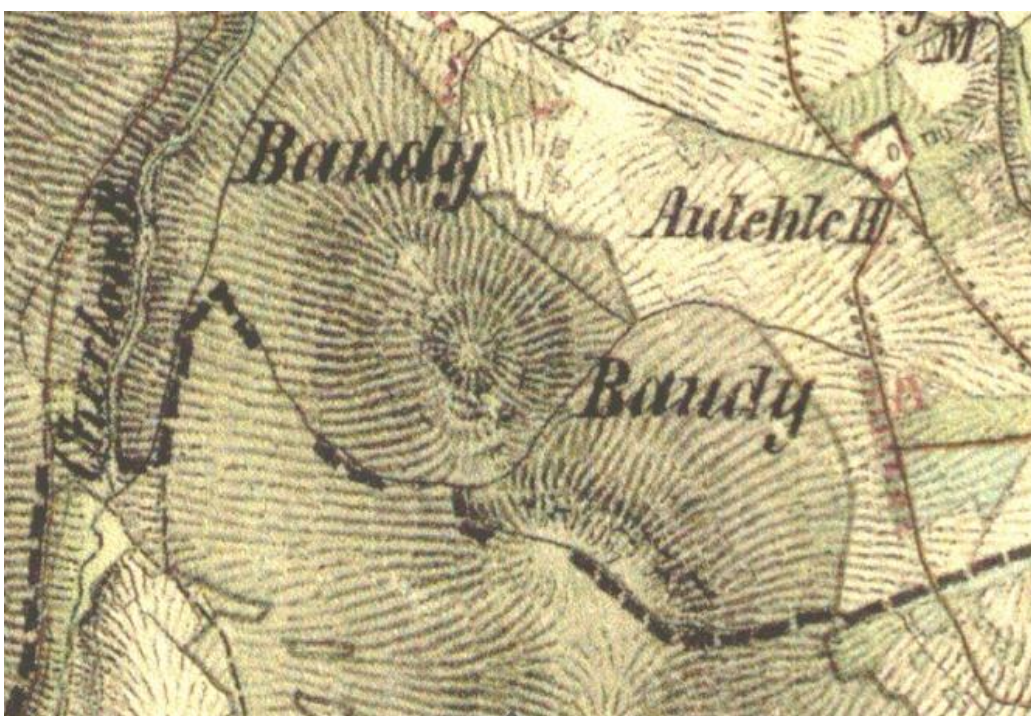
Obr. 12: Vildštejn

Obr. 13: Pajrek (kresba Maxe Kleibera z doby kolem roku 1900)

Obr. 14: I. vojenské mapování 1764 – 176 (http://oldmaps.geolab.cz)

Obr. 15: II. vojenské mapování 1836 – 1852 (http://oldmaps.geolab.cz)

Obr. 16: III. vojenské mapování 1877 – 1880 (<http://oldmaps.geolab.cz>)

Obr. 17: Hradní skála – pohled ze západu

Obr. 18: Hradní jádro – pohled ze severu

Obr. 19: Val, který lemuje předhradí ze tří stran

Obr. 20: Opevněný areál, východním směrem od jádra

Obr. 21: Relikty původního hospodářského dvora pod východním svahem hradní skály

